

Фідкевич Олена,
кандидат філологічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин
та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України

**ПРОЄКТ РАДИ ЄВРОПИ «ПОСИЛЕННЯ ЗАХИСТУ
НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН, ВКЛЮЧАЮЧИ РОМІВ, ТА МОВ
МЕНШИН В УКРАЇНІ» : ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

У статті висвітлюється співпраця Інституту педагогіки НАПН України із Радою Європи, зокрема участь у проєкті «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні». Наголошується на важливості участі державних інституцій та громадських організацій у міжнародних проєктах, спрямованих на підтримку та розвиток національних меншин, їхніх мов та культур. Представлено мету проєкту та конкретні заходи, які були організовані співробітниками відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України. Висвітлено основні результати участі у проєкті, визначено перспективи подальшої діяльності у рамках проєкту.

Ключові слова: міжнародний проєкт, Рада Європи, національні меншини, ромська мова, національна ідентичність, рідна мова

Постановка проблеми дослідження. Україна – багатонаціональна держава, в якій, крім українців, проживають представники інших етносів: болгар, греки, євреї, кримські татари, поляки, росіяни, румуни, роми, словаки, угорці та ін. У Конституції України утверджується рівність усіх народів нашої держави, гарантуються їхні громадянські права. Національні мови і культури визнаються важливим фактором духовного взаємозбагачення

і об'єднання громадян України в процесі розв'язання важливих суспільно-політичних проблем.

Відповідно до цих стратегічних орієнтирів визначаються *основні засади національної мовної і освітньої політики в Україні*, які передбачають:

- укріплення засад державної мови в освітньому процесі, визнання її як важливого чинника формування національної і громадянської ідентичності;
- сприяння розвитку рідної мови, забезпечення її активної ролі в освітньому процесі з метою збереження етнокультурної ідентичності учнів;
- підтримку культурного розмаїття як цінного ресурсу держави, розвиток толерантності та взаємоповаги в міжнаціональному спілкуванні;
- забезпечення культурно-освітніх потреб національних спільнот, до яких належать здобувачі освіти, з урахуванням пріоритетів соціально-політичного розвитку України;

Державою забезпечується виконання вимог законодавства щодо гарантування представникам національних меншин права на навчання рідною мовою чи вивчення її. У закладах освіти України навчальний процес здійснюється державною мовою, а також 9 мовами національних меншин. Як предмет вивчається 31 мова, зокрема 19 мов національних меншин.

Водночас на сучасному етапі розвитку України актуалізується питання її інтеграції у європейське співтовариство, входження в європейський освітній простір.

Важливим напрямом цього процесу є спільна діяльність державних інституцій країни, громадських організацій з Радою Європи.

Рада Європи здійснює підтримку країн, які є її членами, у процесі імплементації європейських стандартів прав людини на національному рівні шляхом удосконалення законодавчої бази та обміну найкращими практиками. Однією із ефективних форм реалізації цих важливих завдань є проектна діяльність.

Метою статті є висвітлення результатів участі Інституту педагогіки НАПН України у міжнародній проектній діяльності Ради Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2018 році було розпочато проєкт «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні», який включено до Плану дій Ради Європи для України на 2018-2022 рр.[1] Міністерство освіти і науки України разом із Інститутом педагогіки НАПН України беруть активну участь у проєкті, адже освітній напрям є важливою складовою діяльності у процесі його реалізації.

Безпосередніми учасниками проєкту з боку Інституту педагогіки є завідувачка відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури відділу доктор пед. наук, професор Н.І. Білоскаленко, провідний науковий співробітник відділу, канд. філ. наук О.Л.Фідкевич та старший науковий співробітник відділу, канд. пед. наук Н.В.Бакуліна. Молодший науковий співробітник відділу З.А. Кондур здійснює координацію проєкту. Головна мета проєкту – підтримка політики щодо захисту прав національних меншин, їхніх мов та культур, посилення потенціалу та компетенції органів державної влади, що займаються питаннями національних меншин в Україні.

У документах проєкту наголошується, що використання рідної мови, зокрема в освітньому процесі, важливо для національної самоідентифікації особистості, забезпечення її прав, для демократичного функціонування суспільства в цілому. Одним із важливих завдань у реалізації цієї мети є підтримка розвитку мов національних меншин, зокрема ромської мови.

В Україні проживає приблизно 400 000 тисяч осіб ромської національності. Традиції ромського народу, ромська мова є частиною культурного розмаїття нашої держави. Підтримка і розвиток ромської мови важливі для збереження національної самобутності ромів, їхньої оригінальної культури, забезпечення їхніх освітніх потреб. Подальший розвиток ромської мови і культури потребує конкретних дієвих заходів з боку державних інституцій та громадських організацій, які займаються проблемами захисту національних меншин в Україні.

Навчання ромської мови має певні особливості соціального, лінгвістичного і методичного характеру. Важливим фактором, який стримує розвиток ромської мови, є і те, що вона не має унормованого літературного варіанту; відсутні якісні словники, методична література, підручники. Наразі ромська мова актуалізується переважно в усній формі у вигляді окремих діалектів, частково ізольованих один від одного.

У планах закладів загальної середньої освіти відсутній курс ромської мови, у деяких закладах вона викладається факультативно.

Разом із науковцями Європейського ромського інституту мистецтва та культури, представниками ромської громади співробітники відділу провели низку заходів щодо підтримки розвитку та кодифікації ромської мови.

Зокрема, було підготовлено дві інформаційні сесії «Введення ромської мови у шкільну систему України». Співробітники відділу З.А. Кондур та Н.В. Бакуліна взяли активну участь у консультаціях щодо проекту нової редакції Закону України «Про національні спільноти в Україні», зокрема у розробці освітнього напрямку цього документу. Фінальний текст документу було представлено 4 червня 2020 року у рамках он-лайн консультацій.

Було проведено тренінги із багатомовної освіти для вчителів гімназії ім. О.С. Пушкіна м. Києва, вчителів Красноліманської ОГ, Чернівецької спеціалізованої школи «Освітні ресурси та технологічний тренінг» I – III ступенів № 41 з вивченням єврейського етнокультурного компонента, приватного навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I – III ступенів – дитячий садок «Міцва-613» м. Білої Церкви. На тренінгах особливу увагу було приділено питанням підтримки мов національних меншин та соціалізації дітей із ромської громади.

11 жовтня 2021 року відбулася Координаційна зустріч учасників проекту Ради Європи «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні» [1]. У зустрічі взяли участь Халвард Горсет, Голова Департаменту з питань антидискримінації та Стен Ньорлов, Голова Офісу Ради Європи в Україні, Представник Генерального секретаря Ради Європи з

питань координації програм співробітництва Ради Європи. З вітальними промовами виступили Торстен Аффлербах, Керівник відділу «Роми та мандрівники», Ради Європи, Людмила Денісова, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Дмитро Лубінець, Голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин та Олена Богдан, Голова Державної служби України з етнополітики та свободи совісті, представники та представниці Луцької, Ніжинської, Мелітопольської міських адміністрацій, Красносільської ТГ, Реметівської ТГ. Таке широке представництво свідчить про глибоку зацікавленість з боку держави питаннями підтримки прав національних меншин та розвитку їхніх культур та мов.

Члени Координаційної ради надали конструктивний зворотний зв'язок щодо реалізації проєкту та підкреслили необхідність його продовження. Під час координаційної зустрічі З. А.Кондур представила основні результати проєкту, (фасилітація отримання ромами ідентифікаційних документів та інституціоналізація професії медичного ромського посередника в Україні), окреслила подальші перспективи проєкту.

Н.І.Богданець-Білокаленко, О.Л.Фідкевич презентували підготовлену програму з ромської мови(1-2 класи), латиничну абетку та словниковий мінімум для учнів 1- 2 класів.

Програма ромської мови для 1- 2 класів закладів загальної середньої освіти розроблена в контексті цілей реформування сучасної української освіти, трансформації її змісту, яке передбачає якісні зміни у навчанні предметів мовно-літературної галузі, її спрямування на формування важливих ключових і предметних компетентностей, підтримку і збереження ромської мови та культури. У її підготовці були використані наукові дослідження співробітників відділу навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок.

Вважаємо, що заходи, проведені у рамках проєкту «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні», створення навчальних матеріалів для закладів загальної середньої освіти з навчання мов корінних народів і національних меншин, проведення заходів в рамках проєкту Ради Європи, є важливим етапом у розвитку мов національних меншин України, що у свою чергу сприятиме більш активному включенню національних громад у соціально-політичне життя України. Перспективним завданням для співробітників Інституту педагогіки є подальше упровадження програми «Ромська мова. 1-2 класи» у практику закладів загальної середньої освіти України, розробка програми «Ромська мова.3-4 класи», підручників з ромської мови для початкової школи, створення методико-дидактичного супроводу шкільного навчання ромської мови.

Список використаних джерел:

1. Координаційна зустріч проєкту Ради Європи «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні». URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-coordination-meeting-of-the-council-of-europe-project-strengthening-the-protection-of-national-minorities-including-roma-and-minority-languages-in>
2. Проєкт Ради Європи «Посилення захисту національних меншин, включаючи ромів, та мов меншин в Україні». Бюлетень, вересень 2021. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/national-minorities>